

Kaisern på krönet av Europa

Vilken framtidstro! Och ändå förutspådde många den katastrof som rullade in över Europa femton år senare. Lars Fimmerstad upptäcker att det föregående sekelskiftet liknar det instundande.

Kolossal! Enorm! Det var favorituttrycken i det wilhelmiska Tyskland för hundra år sedan. Kaisern förde sitt folk för full ånga mot härliga tider.

Historia

Franz Herze
Jahrhundertwende 1900.
Untergangsstimmung und
Fortschrittsglauben
DVA, 1998

Men tiderna var inte sämre i de konkurrerande metropolerna i det Europa, som tycktes stå på höjden av sin glans. I London firades 1897 drottningen och kejsarinnan Viktorias diamantjubileum. I 160 år hade hon regerat över vad som blivit historiens största imperium, omfattande 25 procent av mänskligheten. Paris slog världen med häpnad med ännu en världsutställning år 1900. I Sezessionens Wien blomnade kreativiteten som aldrig förr. Och i Sankt Petersburg inbjöd tsar Nikolaj till nedrustningskonferens för att säkra den eviga freden.

Berusande framtidstro

En tid berusad av framtidstro, men märkligt nog samtidigt präglad av civilisationssjams. Undergångsförväntningar och tron på en framtid där elektricitet och automobiler skulle skapa en lysande och fartberusad framtid levde sida vid sida. Perspektivet berodde i mycket på betraktarens psykologi.

Mer journalistik, mindre indignation

Problemet med dopning är betydande. Men situationen har förbättrats de senaste tio åren.

Vändningen kom under OS 1988, då den kanadensiske segraren på 100 meter, Ben Johnson, visade sig vara dopad. Internationella friidrottsförbundet tvingades skärpa kontrollerna.

Att satsningen har haft effekt framgår inte bara av att en rad världsstjärnor – som har egna läkare och goda förutsättningar att dopa sig "smart" – har åkt fast. Ett än tydligare bevis är att resultatnivån har rasat. Mest uppenbart är det på kvinnosidan, efter effekten av att ta anabola steroider (konstgjort manligt köns-hormon, de i särklass effektivaste medlen) är starkare där. Kvinnor som använder anabola börjar så att säga byta kön, de kan öka muskelns andel av kroppsvikten utöver vad som är möjligt med vanlig hårdträning.

Årets världsmästarinna på 400 kommer att vara två sekunder från

Stämningarna i Europa vid det förra århundradeskiftet verkar kusligt bekanta för oss som slits mellan ekopessimism och cyberhybris. Också i dagens värld tycks vi stå på tröskeln till ett svindlande vetenskapligt och tekniskt äventyr där mänsklighetens problem kan lösas. Men samtidigt väntar inflytelserika intellektuella kretsar på den globala ekologiska eller ekonomiska katastrofen.

I ett fånglande historiskt reportage från Europas metropoler omkring år 1900 förflyttar oss den tyske 1800-talshistorikern Franz Herze till denna värld, så nära och så långt borta. Hans studie *Jahrhundertwende 1900* ger isande igenkänningar, men målar också bilden av ett stigande socialt och kulturellt vanvett, där vi åtminstone kan hoppas att inte känna igen oss.

Stämningarna i Europa vid det förra sekelskiftet verkar kusligt bekanta för oss som slits mellan ekopessimism och cyberhybris.

Det högsta trycket rådde givetvis i Berlin, där inte bara kejsar Wilhelm II angav tonen. I riksdagen ökade socialisterna stadigt sin representation. Vi glömmer ofta att det andra tyska riket hade allmän rösträtt för män decennier före till exempel Sverige, även om i realiteten den tyngsta folkrepresentationen utgjordes av den preussiska folkförsamlingen dit rösträtten var inkomstrelaterad. Och Preussen var sin förkrossande folkmajoritet angav tonen i det tyska rike, som egentligen var ett statsförbund, inte olik dagens EU, där ordföranden snyckats med titeln kejsare.

Men folket trängde på och socialisterna var inte allt för pessimis-

världsrekordet, hon skulle alltså ha blivit utklassad av 80-talets bästa. I kulstötning är dagens kvinnliga elit två meter sämre än gårdagens och så vidare.

Den journalistiska uppgiften är att ta reda på hur omfattande dopningen är.

Det gör ingen, något enstaka tafatt försök att förglömma. När den vackraste av sprinters, Merlene Ottey, fastnar i en kontroll utbyter – ja, inte journalistik utan indignerade moralsalvor och profetior om idrottens död. Om journalisterna istället gjorde undersökningar och upplyste den idrottsintresserade allmänheten om hur problemet faktiskt ser ut skulle de också tvinga fram en ytterligare skärpning av kontrollerna. Den är fullt möjlig, men kostar pengar.

Vi behöver varken dessa sport-kronikörer som vältrar sig i hur kränkta de känner sig av Merlens svek eller publicitetssugna cyniker som vill släppa dopningen fri. Däremot behöver vi journalistik.

ANDERS R OLSSON

Tongivande.

Tysklands kejsare Wilhelm II var en av de framträdande personligheterna i Europa vid det förra sekelskiftet

tiska om framtiden. Som den socialistiske teoretikern Franz Mehring uttryckte det:

"Det har gått märkligt framåt och det kommer att gå än mer märkligt framåt än någonsin ju mer tiden går".

Enormt och kolossalt var inte bara modeuttrycken för dagen i Berlin, det var också riktmärket för all man gjorde. Kejsarens beundrades hemmavid, i sina bisarra uniformer med förgyllda örnar och fjäderbuskar på de hjälmar han ständigt växlade under dagens alla omkostymeringar. Hans lika bombastiska uttalanden tedde sig inte avvikande för den aristokrati och det storborgerskap som dominerade riket. Det höge borgerskapet tävlade med hovet i att inrätta sig i svulstig nybarock, hemmen välldes över av tung lyx, fasaderna mot gatan prunkade av pelare och

gesimser, örnar och kariatyder, och somliga kanske tackar de allierade för att de lade alltihop i ruiner under andra världskriget.

Ja, till och med avantgardet uttryckte sig kolossalt. Surmulet accepterade Kaisern Richard Strauss som hovkapellmästare trots hans modernitet. Strauss var "den störste musikern i riket" och "den värste" som Kaisern snäste åt honom.

Säreget tidsklimat

Strauss skrev inte mindre än elva militärmarscher för Kaisern, fulla av "Rattaplan, Bum-Bum och skrällande trumpet", men ändå smalt inte Kaisern för hans hysteriska operor och gigantomaniska orkesterstycken som *Also sprach Zarathustra*. Tänkare som Nietzsche hade förberett stämningen inför det nya århundradet om vilket han profeterade: "Hela vår europeiska kultur rör sig, sedan läge torterad av en spänning, som tilltar från artonde till artonde, mot katastrofen".

Detta säregna tidsklimat uppfattades också av utländska betraktare:

"Tyskland", sa den franske skriftställaren Roland Rolland, "har utlöst en flodvåg av musik och dränker sig i den. Det allsmäktiga Tyskland kan inte behålla sin jämvikt länge till. Nietzsche, Strauss, kejsarsvindeln angriper den tyska hjärnan. Neros ande är lös."

Profetiska ord som synes. Men eftervärlden glömmer dock tidens lika stora optimism. Världsutställningen i Paris år 1900 var inte bara den franska huvudstadens triumf. Paris var huvudstadens i en västerländsk kultur som gick mot en framtid badande i elektriskt ljus, där teknik och vetenskap skulle lösa mänsklighetens problem. Hur nära skulle inte människorna komma varandra i en värld, där de kunde tala i telefon över gränserna! Klotet hade krympt, förenat som det var genom telegrafledningarnas nätverk.

Paris var ljusets stad, kring sekelskiftet blev det den första sta-

den med en utbyggd elektrisk gatubelysning. Dess avenyer och boulevarder strålade av ljus, dess renhållningsväsen var förbildligt och det var inte minst konstens metropol. Men under den glänsande ytan grodde förgiftade motsättningar. Dreyfuss-affären avslöjade klyftan mellan å ena sidan den revanschistiska militären och nationalisterna som hängde sorgflor på statyerna av Alsace och Lorraine på Place de la Concorde varje år, och å den andra de radikala republikaner som såg sig som revolutionens barn.

Starka motsättningar

Bortom de bländande huvudgatornas ljusorgie pyrdede de sociala missnöjet i de överbefolkade kvarteren. Paris var också världens största fästning, och armén lika beredd på att sättas in mot opproriska folkmassor som att försvara landet mot tyskar.

Stämningarna i världens största stad, London andades också hybris. Den 1895 tillsatte kolonialministern Joseph Chamberlain anade lika litet som sina landsmän att imperiet skulle upplösas under 1900-talet. Han var en neo-imperialist med visionen av ett allt mer sammansvetsat imperium, dominerat av det brittiska herrefolket och med andra raser satta under välvillig förvaltning för sitt eget bästa skull. Hur blomstrande tedde sig inte framtiden för detta integrerade världsvälde!

Trots att Storbritannien sedan länge betraktades som världens butiksföreståndare dominerades det ännu vid sekelskiftet av en handfull sagolikt rika jordägande aristokrater som såg det som sin egen domän. Under den glansfulla ytan pyrdede sociala motsättningar och dekadenta stämningar.

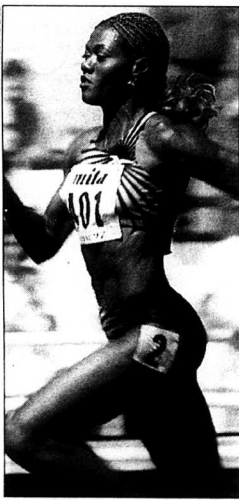
Det Wien som dyrkade konst och musik var även en krutdurk av etniska motsättningar. Det wieniska parlamentet, där ledamöterna talade otaliga språk, blev ryktbart för sina slagsmål. En specialitet för de folkvalda var att slå i bänkarna så flisorna rök när de talade förbi varann.

Glänsande ytor

Så slutligen Sankt Petersburg: Så glänsande på ytan, så murket i kärnan. Medan fabriksarbetarna strejkade festade den aristokratiska överklassen och den nyrika bourgeoisie. Trots backkanalen med champagne, baler och balettflickor hann de genomföra operettmanövrer och skjuta på opproriska folkmassor. Men tsaren hade svårt att hålla jämna steg i den kapprustning som slukade allt mer av Europas resurser och inbjöd världens ledare till nedrustningskonferenser – som ingen tog på allvar i de övriga huvudstädernas kabinet.

Ändå tycktes föredörelsen vid sekelskiftet göra framsteg och många drömde om en framtid av evig fred. Så långt borta, så främmande som denna tid förefaller att vara, ändå är den igenkännbar. Ett svagt Ryssland, ett kaotiskt Balkan – undergångsstämningar och framtidstro. Visst kan vi känna igen oss när vi, inför århundradeskiftets konstgjorda gräns, gör bokslut över 1900-talet och dess ångestfulla födelse.

LARS FIMMERSTAD

Anabol? Merlene Ottey's positiva dopningtest har lett till indignerade moralsalvor och resignation bland skribenter.